

V luči evangelija

Pogovor z binškoštnim teologom dr. Miroslavom Volfom

Eden velikih hrvaških krščanskih teologov dr. Miroslav Volf, Osiječan, že dolgo živi in dela v ZDA, na univerzi Yale University Divinity School, kjer je redni profesor in ustanovitelj ter ravnatelj Centra za vero in kulturo (*Yale Center for Faith and Culture*). Volf je teolog, intelektualec, etik, presojevalec današnjega stanja v svetu, graditelj mostov med verstvi in narodi ter pisec številnih knjig, med njimi: *Izključitev in objem*, *Teološko razmišljanje o identiteti, drugačnosti in spravi*, *Ogledalo spomina*, *Pravilni spomin v nasilnem svetu*, *Javna vera*, *Kristjani in splošno dobro ter Alah: krščanski odgovor*. Njegovo najnovejše delo je *Flourishing: Why We need Religion in a Globalized World* in ob izidu tega dela objavljamo prevod pogovora z avtorjem.

Ali je »skrivnost« vašega uspeha kot teologa in angažiranega krščanskega misleca, ki gradi mostove miru med različnimi Cerkvami, in skrivnost uspeha vaših knjig mogoče iskati v nasvetu »v luči evangelija«, ki vam ga je dal vaš mentor, prav tako veliki krščanski teolog Jürgen Moltmann: da bi vse premišljali v tej luči?

Ni lahko določiti, kaj je uspeh, še posebej v krščanskem pomenu te besede. Moltmannov nasvet ni recept za uspeh, temveč za zvestobo. Menim, da so teologi predvsem Gospodovi služabniki in njihov uspeh je v zvestobi Gospodu. Če dosežejo druge oblike uspehov, jim je to zgolj dodana vrednost. Uspeha namreč ne moremo meriti le s kulturnimi standardi.

V juniju 2014 sta bili dve mednarodni zborovanji teologov v Sarajevu in Osijeku, na katerih je bila osrednja tema vloga verstev v postkonfliktnih družbah. Na obeh srečanjih ste sodelovali. Kaj menite o takih zborovanjih in kaj sta nam pokazali? Ali je prišlo do premika v razumevanju tolerance in sobivanja?

Zborovanja strokovnjakov so pomembna zaradi razmišljanja o problemu. Naravno je, da zborovanja sama po sebi še ne rešujejo napetosti. Toda pomembno je skrbno razmišljanje o problemih, čeprav so ljudje v teh razmišljanjih pogosto nepotrpežljivi.

O čem ste predavali?

Govoril sem o odnosu med religijo, identiteto in politično močjo. Pomembno se je zavedati, da religije pogosto postanejo nasilne, še posebej, ko se pretesno povežejo z neko etnično identiteto in politično močjo. To se pogosto nanaša na svetovna verstva. Ta so sicer univerzalna, toda ko se povežejo z neko etnično skupino in dejavniki njene politične moči, postanejo agresivna. Takrat delujejo kot plemenska verstva z univerzalnimi aspiracijami.

Odpušcanje, sprava in mir so vsem zelo potrebni. Ovire sprave so pogosto rane in boleči občutki. Temu ste posvetili celo obsežno knjigo Ogledalo spomina: Pravilni spomin v nasilnem svetu. Kako uresničiti tako spominjanje in kaj mu je cilj?

Ogledalo spomina je knjiga o eni izmed oblik sprave. Najpomembnejši del sprave je odpušcanje in ena od pomembnih sestavin odpušcanja je spomin. Natančneje, pravilni spomin. Vemo, da spomin lahko spodbudi nasilje, lahko pa vodi tudi k miru. Želel sem artikulirati vrsto spomina, navdihnjenega s temeljnim odrešenjskim dogodkom krščanske vere – s križem in vstajenjem Jezusa Kristusa – kako bi žrtve in izvrševalci postali sposobni spominjati se na način, ki poraja spravo in ne nasilje.

Kako lahko pridemo do uresničitve miru v svetu? Kaj menite o papežu Frančišku in njegovem naporu, da bi dosegli mir v vojskajočih se delih sveta?

Ko sem bil kot zelo mlad teolog vključen v rimskokatoliško-binkoštni dialog, sem bil v zasebni avdienci pri papežu Janezu Pavlu II. V delu svoje habilitacije sem se ukvarjal z Benediktom XVI. Na različne načine sem občudoval ta dva papeža, čeprav se kot protestant v nekaterih pomembnih vprašanjih z njima nisem strinjal. Prvi je bil pomemben pospeševalec upanja, drugi pa je velik teolog. Papež Frančišek ima izredno karizmo, velikodušnost duha in bližino z navadnimi ljudmi in njihovimi problemi, kar Cerkev danes tako zelo potrebuje. On nam je vsem zgled.

Kako bi razložili svobodo vere ali versko svobodo, katero svobodo imajo ljudje v tem kontekstu?

Svoboda verovanja je temeljna človekova svoboda. Ne gre samo za svobodo, da bi lahko v svojem življenju izbirali to in ono, temveč gre za izbiro usmerjenosti življenja samega. V tej svobodi so vsebovane vse druge svobode. Svoboda verovanja je sposobnost, da se vera sprejme, zapusti, če se človek tako odloči, da se vera izraža v čiščenju in pričevanju, da človek v javnosti deluje navdihnjen s to vero.

*Čeprav je minilo že precej časa od objave vaše knjige *Izključitev in objem*, Teološki razmislek identitete, drugačnosti in sprave, je zelo aktualna in spodbudna tudi danes. Katere so značilnosti identitete, ki lahko sprejme različnost drugega? V njej je tudi beseda o milosti križa in Križanega.*

Tudi danes, dvajset let po objavi knjige *Izključitev in objem*, mi ljudje še pišejo pisma in mi osebno govorijo, koliko jim je ta knjiga pomenila, koliko je vplivala na njihovo razumevanje vere in na osebne boje, povezane s spravo. Bistvo te knjige je Kristusov križ kot Božji objem grešnega človeštva. Temeljni sestavini tega objema sta *milost* (pripravljenost ljubiti drugega ne glede na to, kdo so ti drugi in kaj so storili) in *identiteta*, zaznamovana s pretočnimi mejami (zavest o tem, da moramo vedno hoditi z drugim, da prilagodimo svoj jaz v luči spremembe, ki jih je ta drugi preživel). Zgled tega je oče izgubljenega sina. Sprejel je izgubljenega sina – to je milost. Namesto da bi razdedinil sina, ko je ta zapustil dom, se je bil pripravljn spremeniti od »očeta vzornega sina« v »očeta izgubljenega sina« – v tem obstaja sprememba identitete. Milost in fleksibilna identiteta sta ukoreninjeni v ljubezni. Da bi bil oče, kakršen bi zares moral biti – oče, ki ljubi, – je pokazal milost in stopil na notranjo pot spremembe identitete.

Izključitev in objem sta metafori. Kakšen je njun pomen? Med drugim poudarjate vzajemno dajanje samega sebe in milost objema v odnosu do pravičnosti.

Ta podoba nakazuje ustvarjanje prostora za drugega, sprejemanje drugega, odpuščanje drugemu in spremembo svojega jaza v tem procesu, toda sočasno pomeni ostajati zvest svojemu globokemu jazu. Objem je motiviran z darovanjsko ljubeznijo. Toda ljubezen ni ljubezen, če ne vključuje pravičnosti, nepravična ljubezen ni ljubezen, temveč je parodija same sebe. To še posebej lahko vidimo v primeru odpuščanja, ključnega pomena objema v kontekstu prizadejanja krivice. Ko komu odpustim nekaj, kar je storil, in to nekaj, kar odpuščam, imenujem krivico, s tem samim potrjujem pomen pravice.

Zanimiva je vaša drža o kratkih pravilih in medčloveških odnosih, pri čemer poudarjate, kako »ima odnos pravico do prvenstva pred vsemi pravili«. V čem vidite »globoko modrost glede prvenstva odnosa«?

S tem bi rad na drug način povedal, da ima ljubezen prednost pred zakonom. Zakon mora biti izraz ljubezni. Ljubezen je vedno občutljiva do podrobnosti v življenju posameznikov, do posameznih slabosti in uspehov. Zakon je slep in nepristranski.

Ko v tej knjigi pišete o prevari in resnici, izpostavljate primere starozaveznih prerokov in tistega časa. Kaj pa je z našim časom? Kje so današnji preroki in zakaj teologija izgublja pomembno preroško oznako, tako je, vsaj zdi se, tudi na Hrvaškem?

Danes je, in to ne samo na Hrvaškem, teologija v krizi. Teologi se obotavljajo ukvarjati z velikimi problemi, ki vznemirjajo sodobne ljudi, in o njih premišljevat v luči evangelija. Po Moltmannovem nasvetu smo se začeli pogovarjati v tem smislu. Čim bolj teologi sledijo temu nasvetu, tem bolj živa bo teologija. Njena preroška narava se bo pokazala sama. Ne bo se treba truditi, da bi bili »preroki«; samo naše delovanje bo preroško, ker je evangelij sam po sebi v pristnem smislu preroški.

Ukvarjali ste se z odnosom globalizacije in vere oziroma verstev, o čemer ste predavali tudi na Yaleu? Kaj jih povezuje in kako graditi mostove med verstvi? Sodelovali ste tudi s Tonyjem Blairom.

Na Yaleu sem tri jesenske semestre predaval s Tonyjem Blairom. To so bili seminarji za natančno izbrano skupino študentov. Tema teh seminarjev je bila odnos med verstvi in globalizacijo ter medsebojni odnos verstev v kontekstu globalizacije. Yale University Press bo objavil knjigo, ki sem jo o tem napisal in ji dal naslov *Flourishing: Why We need Religion in a Globalized World* (svoboden prevod: Dobro življenje: Za kaj so nam v sodobnem svetu potrebna verstva). »Flourishing« je težko prevesti, toda lahko ga zamenjamo z bolj filozofskim pojmom »dobro življenje«. Glavni prispevek verstev h globalizaciji je v tem, da sooča človeštvo z vizijo avtentičnega življenja, ki »ne živi samo od kruha«. Glavni izziv za verstva je zastopanje te vizije, in to brez medsebojnih konfliktov.

Dogaja se, da se vera in verstvo povežeta z nacijo in politiko. Kako doseči zdrav odnos med vero in politiko v državi? To področje ste posebej raziskovali in o njem pisali v kontekstu islama. Kako se to izraža v zabodnem svetu, ki je večinoma še krščanski?

Krščanska vera ni in ne more biti »nacionalno verstvo«. Krščanska vera ni in ne more biti »politično verstvo«. Ko bi postala eden od teh dveh medsebojno povezanih fenomenov, bi se popačila, kar se je že dogajalo v njeni dolgi zgodovini. Razlog za to je zelo preprost: krščanstvo je univerzalno verstvo, v jedru katerega ni moč, temveč ljubezen. Krščanstvo je – to se nanaša tudi na nekatere pomembne različice islama – »kulturološki sistem«, ki se razlikuje od politike in etnične pripadnosti. Seveda pa spet ne želimo reči, da je popolnoma ločeno od politike in etnične pripadnosti. Krščanstvo je in bi tudi moralo biti politično angažirana vera – ne »politično verstvo«, ampak politično angažirano verstvo.

V svojih knjigah pogosto pišete o pluralistični demokraciji. Kaj mislite pod tem in kaj bi bilo potrebno, da bi dosegli in živeli tako resnično pluralistično demokracijo?

Ideja pluralistične demokracije je preprosta: vsak je, ne glede na svojo versko prepričanje ali pomanjkanje tega, enak in ima svobodo vesti. Splošno rečeno to pomeni, da bo država nepristranska do vseh vseobsežnih razlag življenja. V negacijski določitvi to pomeni, da država ni naklonjena določenemu verstvu ali kaki njegovi različici v odnosu do drugih verstev in ne vsiljuje ideologije ali verstva. To pomeni, da nobena ideologija ali verstvo ne deluje kot »politično« verstvo, ki bi pogojevalo edinost vse kulture in bi ga tudi država želela vsiliti.

V knjigi Javna vera zelo podrobno razlagate pravilno in nepravilno delovanje vere. Za preroška verstva, kakršno je krščanstvo, navajate dva postopka: vzpon in vrnitev. Ko ne delujeta dobro, je vera brezplodna in prisiljena. Kaj so temeljne značilnosti tega delovanja?

Vzpon (termin, ki se nanaša na Mojzesov odhod na goro Sinaj) kot dimenzija verstev je s tem povezano, ker krščanstvo in tudi druga svetovna verstva dajejo prvenstvo transcendenci. Vrnitev (ali sestop z gore srečanja z Bogom) je povezano s tem, da mora biti življenje v svetovnih stvarnostih oblikovano v luči te transcendence, toda brez vsiljevanja. Ko verstvo ne oblikuje svetovne resničnosti – ko ni angažirano – postane brezplodno. Kadar se verstvo vsiljuje tistim, ki tega ne želijo, postaja prisiljeno.

Kako naj bi se odzvali, ko opazimo nepravilno delovanje vere pri posamezniku ali skupnosti?

Preprosto: ponižno in veselo pričevati evangelijsko resnico. Prav tako bi morala molitev spremljati vse poskuse spreobračanja. Molitev nas spreminja – usklajuje nas z Bogom in nas napravlja občutljive do ljudi, ki jih želimo spremeniti.

Zelo zanimivo pišete o modrosti in njeni delitvi v knjigi Javna vera, toda tudi opozarjate na manipulacije z njo. Čemu je treba še posebej posvetiti pozornost?

V izmišljanju načinov, v katerih postajamo »neumno modri« in v katerih na »neumen« način želimo druge narediti modre, smo pravi mojstri. Zavedati se moramo, da mi kot kristjani ne usmerjamo na modrost, ki je »naša«, temveč na modrost, ki je Kristusova. Pravzaprav usmerjamo na Kristusa, ki je modrost. Delovanje je njegovo. Naše besede so samo kazanje s prstom nanj.

Katera so sedaj aktualna področja in teme, s katerimi se ukvarjate v Centru za vero in kulturo na Yaleu, katerega ravnatelj ste?

V kontekstu tega pogovora ni mogoče predstaviti in opisati vseh aktivnosti, s katerimi se v Centru ukvarjamo. Omenil bom samo eno od pobud, ki morda preseneča. Zadnjih devet mesecev smo s pomočjo Templetonove dobrodelne ustanove raziskali nežno temo *veselje*. Po Jezusovi priliki o zvestem in nezvestem služabniku je veselje cilj vsega krščanskega življenja. Pravzaprav je cilj vse zgodovine. Toda v teologiji smo veselje postavili na obrobje in ga marginalizirali. Druge discipline ga še manj preučujejo. Zdi se, da je človeka v zahodni družbi namesto veselja prevzela zabava – s katero je veselje povezano približno na isti način, kot je slaba hrana povezana z odlično kuhinjo. Papež Frančišek je napisal encikliko o veselju. Moji sodelavci in sam smo prepričani, da veselje moramo ne samo doživljati, temveč tudi preučevati naravo veselja, razloge, zakaj je v sodobnem svetu tako malo veselja, usklajenost veselja s trpljenjem.

Pogovarjala se je Marijana Jakovljević

Prevedel Vinko Škafar

Nova prisutnost 13 (2015), 2: 282–296